

ЗМІСТ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ
з дисципліни «ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ»

Практичне заняття
Бурлескно-травестійна поема "Енеїда" І. Котляревського

План

1. Особливості видання твору (1798-1842).
2. Поняття "бурлеск", "травестія". Поетика жанру бурлескно-травестійного твору.
3. Соціальна тенденційність, народність, оптимізм твору.
4. Художні засоби поеми.
5. Система образів-персонажів твору.

Текст: Котляревський І. Твори – К.: Наукова думка, 1982. – 320 с.

Завдання: Вивчити напам'ять уривки: "Енеїда" (початок), Еней у пеклі.

Література

Основна:

1. Бовсунівська Т. Горгона з українським обличчям: Поетизація потойбіччя в "Енеїді" І.Котляревського // Дивослово. – 2000. – № 12. – С. 2-7.
2. Гундорова Т. Перевернений Рим, або "Енеїда" І.Котляревського як національний наратив // Сучасність. – 2000. – № 4. – С. 120-134.
3. 4. Єфремов С. Історія українського письменства. – К.: Феміна, 1995. – С. 281-294.
4. Жулинський М. Духовна епоха в історії України // Дивослово. – 2000. – № 8. – С. 15-20.
5. Нахлік Є. Творчість Івана Котляревського: Замовчувані інтерпретації. Дискусійні проблеми. Спроба нового прочитання (з погляду літературних напрямів і течій). – Львів: Олір, 1994. – 68 с.
6. Неборак В. Два уривка на класичні теми. Попередні зауваги до спроби реінтерпретації "Енеїди" І.Котляревського (з розгорнутими цитатами) // Сучасність. – 1999. – № 7-8. – С. 58-61.
7. Ротач П. З легкої руки Максима Парпури // Слово і час. – 1998. – № 9-10. – С. 9-13.
8. Слоньовська О. "І "Енеїди" владний сміх..." // Українська мова та література. – 1999. – Ч. 48 (160). – С. 2-4.
9. Шевчук В. "Енеїда" Івана Котляревського в системі літератури українського бароко // Український форум. – 2005. – № 21-22. – С. 15.
10. Шудря М. Пам'ятник козацької Трої: "Енеїда" І.Котляревського // Українська мова та література. – 1998. – Ч. 20 (84). – С. 1-3.
11. Гундорова Т. "Малоросійський маскарад": Колоніальний дискурс в "Енеїді" Котляревського і навколо неї // Українська мова та література. – 2004. – Ч. 25-28 (377-380). – С. 9-16.

Додаткова:

1. Бовсунівська Т. Естетична сутність «котляревщини». *Історія української естетики першої половини XIX століття*. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2001. С. 107-110.
2. Бовсунівська Т. Утвердження незнищенності нації: «Енеїда» і проблеми

- етногенезу. *Слово і час*. 1994. № 9-10. С. 8-11.
3. Махінова А. Деконструкція імперського міфу («Енеїда» Вергілія та «Енеїда» І. Котляревського). *Слово і час*. 2001. № 10. С. 82-83.
 4. Неборак В. До спроби реінтерпретації «Енеїди» І. Котляревського (Попередні зауваги). *Урок української*. 2002. № 4. С. 44-45.
 5. Чамата Н. Метро-ритмічна система поезії Івана Котляревського. *Слово і час*. 1998. № 9-10. С. 13-16.
 6. Дмитренко М. Міфологічна школа в українській фольклористиці. *Дивослово*. 2005. № 7. С. 61-62.

Історико-біографічні твори :

1. Левін Б. Веселий мудрець : Повісті. Київ : Радянський письменник, 1987. 295 с.
2. Пільгук І. Грозовий ранок. Повісті. Київ : Дніпро, 1979. 560 с.

Практичне заняття

І. Котляревський – зачинатель української драматургії

План

1. Особливості жанру "Наталки Полтавки" як "малоросійської опери":
 - а) характер драматичного конфлікту в творі;
 - б) система образів-персонажів;
 - в) соціальна спрямованість і суть сатиричного зображення в п'єсі.
2. "Москаль-чарівник" – перший водевіль української драматургії I-ї половини XIX століття:
 - а) характеристика жанру;
 - б) образи-персонажі водевілю;
 - в) морально-етичні та суспільно-політичні питання у творі.

Тексти: Котляревський І. Твори – К.: Наукова думка, 1982. – 320 с.

Література

Основна:

1. Александрова Г. П'єса І. Котляревського "Москаль-чарівник" у порівняльних дослідженнях кінця XIX-поч. XX ст. *Українська мова та література*. 1997. Ч. 23 (39). С. 5.
2. Вієвський В. Своєрідність жанру водевілю І. Котляревського та М.Кропивницького. *Наукові записки*. Вип. 27. Серія : Філологічні науки. Кіровоград : РВЦ КДПУ ім. В. Винниченка, 2000. С. 62-78.
3. Мороз Л. Іван Котляревський: соціальна критика – чи утвердження християнської моралі? *Слово і час*. 1999. № 2. С. 63-66.
4. Мороз Л. Класицизм і драматургія І. Котляревського. Рідний край. Науковий публіцистичний художньо-літературний альманах. 2003. № 2 (9). С. 93-98.
5. Назар М. Пісня у драмі-опері Івана Котляревського "Наталка Полтавка". *Дивослово*. 1996. № 9. С. 46-48.
6. Сидоренко В. Текстуальне вивчення п'єси І. Котляревського "Наталка Полтавка". *Українська мова і література в школі*. 1989. № 10. С. 16-28.

7. Слоньовська О. Якщо і розумом і серцем. *Українська мова і література в школі*. 1989. № 10. С. 16-28.
8. Сулима М. "Наталка Полтавка" й українська драматургія XVII-XVIII ст. *Київська старовина*. 1998. № 5. С. 67-74.

Додаткова:

1. Задорожна С. Пісенно-обрядовий матеріал в ідейно-художній системі «Наталки Полтавки» І. Котляревського. *Українська мова і література в школі*. 1984. № 12. С. 18-24.
2. Зінченко Н. Спогади про І. Котляревського. *Рідний край. Науковий публіцистичний художньо-літературний альманах*. 2003. № 2 (9). С. 89-93.
3. Кучинський Д. «Де ж справжня «Наталка Полтавка»». *Київська старовина*. 1994. № 5. С. 98-99.

Практичне заняття

Сентиментально-реалістичні твори Г. Квітки-Основ'яненка

План

1. Естетичний ідеал Г. Квітки-Основ'яненка у повісті „Маруся”.
2. Зображення діяльного типу жінки у повісті „Козир-дівка”, принцип життєвої правди у творі.
3. Проблема щастя у повісті „Щира любов”.
4. Суть станової моралі у повісті „Сердешна Оксана”. Прийом контрасту, як прогресивна ідея твору.
5. Моралізаторська настанова оповідання „Перекотиполе”.

Тексти: Квітка-Основ'яненко Г. Ф. Твори: у 7-ми т. – Т. 3: Прозові твори. – К.: Наукова думка, 1981. – 480 с.

Література

Основна:

1. Вільна Я. Г. Квітка-Основ'яненко – „не формула на двох ногах” // *Українська мова та література*. – Ч. 2-3. – 2005. – С. 7-10.
2. Горболіс Л. Народньо-національні характери у творах Г. Ф. Квітки-Основ'яненка // *Березіль*. – 1994. – № 9-10. – С. 176-180.
3. Ковалець Л. Про Квітчину „Сердешну Оксану” і не тільки про неї // *Дивослово*. – 1998. – № 5. – С. 8-10.
4. Нахлік Є. Преромантична художня проза. Риси романтизму в прозі Г. Квітки-Основ'яненка // *Нахлік Є. Українська романтична проза 20-60-х років XIX століття*. – К.: Наукова думка, 1988. – С. 27-68.
5. Он'як Н. Жанровий аналіз повісті Г. Ф. Квітки-Основ'яненка „Маруся” // *Українська мова і література в школі*. – 1983. – № 9. – С. 28-30.

Додаткова:

1. Зубков С. Він написав «Марусю». *Григорій Квітка-Основ'яненко : Життя і творчість*. Київ : Дніпро, 1978. С. 175-215.
2. Кравченко В., Зубець Н. Ретроспекція Вітчизняної війни в повісті Г. Квітки-Основ'яненка «1812 год в провинции». *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2013. № 4. С. 70-76.

3. Кравченко В., Кисель О. Г. Квітка-Основ'яненко писав повість «Ганнуся» «для слави слобожан». *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Філологія»*. Вип. 63. № 989. 2011. С. 25-29.
4. Ліпінська О. Повісті Г. Квітки-Основ'яненка в контексті європейського сентименталізму. *Література. Фольклор. Проблеми поетики : зб. наук. пр.* – Вип. 8. Київ : Твім інтер, 2001. С. 291-296.
5. Чалий Д. Г. Ф. Квітка-Основ'яненко (Творчість). Київ : Художня література, 1962. С. 154-178.

Практичне заняття

"Гайдамаки" – вершина історичних поем Т. Шевченка

План

1. Передумови створення поеми.
2. Звеличення масового повстанського руху селян (Коліївщини) у творі.
3. Ідея братання народів у "Гайдамаках".
4. Система образів у поемі та проблема народнопоетичної ідеалізації долі героя твору.
5. Композиція поеми.

Тексти: Шевченко Т. Повне збір. тв.: у 12-ти т. – Т. 1: Поезія 1837-1847. – К.: Наукова думка, 2001. – С. 9-66; 128-190; 635-675.

Завдання: Вивчити напам'ять уривок із поеми від слів: "Гомоніла Україна..." до слів: "... а згадаєш – серце усміхнеться".

Література

Основна:

1. Зборовська Н. Без за давнених комплексів і стереотипів: єврейська тема в "Гайдамаках" Т.Шевченка // Слово і час. – 1997. – № 3. – С. 23-26.
2. Клочек Г. Гайдамаки // Клочек Г. Поезія Тараса Шевченка: сучасна інтерпретація: Посібник для вчителів. – К.: Освіта, 1998. – С. 85-118.
3. Нахлік Є. Із спостережень над поемою "Гайдамаки" // Слово і час. – 1998. – № 6. – С. 36-40.
4. Слоньовська О. Історична концепція "Гайдамаків" Тараса Шевченка // Дивослово. – 1997. – № 12. – С. 26-30.
5. Смілянська В. Гайдамаки: жанрово-композиційний аспект // Смілянська В., Чамата Н. Структура і смисл: спроба наукової інтерпретації поетичних текстів Тараса Шевченка. – К.: Вища школа, 2000. – С. 148-172.
6. Художній світ Т.Шевченка (матеріали до вивчення біографії) // Українська мова і література в школі. – 2011. – № 1. – С. 28-30.
7. Шевчук В. "Святий Чигирин": Бачення української історії в поезії Тараса Шевченка // "Personae verbum" (Слово і постасне). Розмисел. – К.: Твім інтер, 2001. – С. 33-72.

Додаткова:

1. Бородін В. Поема Т.Шевченка "Гайдамаки" // Українська мова і література в школі. – 1986. – № 3. – С. 3-8.
2. Голуненко С. Романтичні образи раннього Шевченка (поема "Гайдамаки") //

- Українська мова і література в школі. – 1991. – № 4. – С. 79-86.
3. Смілянська В. Жанрові різновиди Шевченкової поеми // XXXI наук. шевченківська конференція: матеріали / Ю.Єненко. – Луганськ: Світлиця, 1994. – С. 64-66.
 4. Ткаченко Ю. Образи Залізняка і Гонти в народних піснях і поемі Т.Шевченка "Гайдамаки" // Українська мова і література в школі. – 1983. – № 3. – С. 21-25.
 5. Швидько Г. Гайдамаччина // Українське козацтво: Мала енциклопедія. – К.: Генеза. – Запоріжжя: Прем'єр, 2002. – С. 88-89.
 6. Шевченко В. Українська історична поема (перша половина XIX століття). – Запоріжжя: ЗДУ, 1995. – 186 с.

Історико-біографічні твори:

1. Дарда В. Переяславські дзвони. – К.: Радянський письменник, 1990. – 415 с.
2. Єнджеєвич Є. Українські ночі, або Родовід генія. – Львів: Атлас, 1997. – 443 с.
3. Іваненко О. Тарасові шляхи. – К.: Веселка, 1989. – 578 с.
4. Ільченко О. Петербурзька осінь. – К.: Держлітвидав України, 1961. – 294 с.
5. Красицький Д. Тарасові світанки. – К.: Веселка, 1979. – 373 с.
6. Смілянський Л. Поетова молодість. – К.: Дніпро, 1984. – 413 с.
7. Тулуб З. В степу безкраїм за Уралом. – К.: Дніпро, 1984. – 509 с.
8. Хоткевич Г. Тарас Шевченко. – Львів: Каменярь, 1966. – 279 с.
9. Шевчук Вас. Син волі: Роман. – К.: Дніпро, 1989. – 715 с.

Практичне заняття

Балади Т. Шевченка

План

1. Особливості ранніх балад Т.Шевченка "Причинна", "Тополя", "Утоплена".
2. Уславлення безсмертя правди і боротьби проти тиранів у баладах "Лілея" та "Русалка".
3. Балада із циклу "В казематі" ("Чого ти ходиш на могилу?").
4. Морально-етичні проблеми дружби, кохання, справедливості, честі в баладах "У тієї Катерини" та "Коло гаю в чистім полі".

Тексти: Шевченко Т. Повне збір. тв.: у 12-ти т. – Т. 1: Поезія 1837-1847. – К.: Наукова думка, 2001. – С. 73-78; 595-598; 373-375; 376-377; 754-756; 510-512; 113-118; 620-623; 202-206; 680-681. – Т. 2: Поезія 1847-1861. – К.: Наукова думка, 2001. – С. 14-154; 557-558; 137-138; 634-635; 122-123; 622-623.

Література

Основна:

1. Бондар Л. Універсум "Причинної" // Слово і час. – 2005. – № 3. – С. 3-13.
2. Єременко О., Кравченко В. Від фантастичного до реального: народнопісенно-національне образотворення в баладі "Лілея" Т.Шевченка // Українська література в загальноосвітній школі. – 2011. – № 2. – С. 15-17.
3. Ключек Г. Причинна // Ключек Г. Поезія Тараса Шевченка: сучасна

- інтерпретація: Посібник для вчителів. – К.: Освіта, 1998. – С. 11-50.
4. Кравченко В. Образна символіка у баладах Тараса Шевченка // Дивослово. – 2001. – № 7. – С. 5-7.
 5. Кравченко В.О. Балади Т.Шевченка. Інтерпретація. Навчальний посібник-хрестоматія. – Запоріжжя: Просвіта, 1999. – 84 с.
 6. Нудьга Г. Балади Шевченка // Українська балада (З теорії та історії жанру). – К.: Дніпро, 1970. –С. 102-139.
 7. Половина О. Конфлікт у баладі й світогляд поета: Про поезію Т.Шевченка // Слово і час. – 1999. – № 6. – С. 63-66.
 8. Салига Т. Незгасне полум'я балади // Українська мова і література в школі. – 1982. – № 2. – С. 3-12.

Додаткова:

1. Єременко О. Модифікації фольклорно-міфологічного образу русалки в українських баладах ХІХ століття // Вісник ЗДУ. – Серія: Філологічні науки. – Запоріжжя: ЗДУ, 2001. – № 2. – С. 41-45.
2. Козар Л. Балада Тараса Шевченка "Лілея" // Дивослово. – 1996. – № 12. – С. 50-52.
3. Моклиця М. Покритка в творчості Шевченка (Психоаналітична інтерпретація) // Слово і час. – 2000. – № 3. – С. 24-31.
4. Павличко С. Фройдистський аналіз української класики: Шевченко, Костомаров, Куліш, Нечуй-Левицький // Дискурс модернізму в українській літературі. – К.: Либідь, 1999. – С. 259-265.
5. Ситченко А. Аналіз балади у школі // Дивослово. – 2004. – № 12. – С. 34-36.

Практичне заняття

Лірика останнього періоду творчості Т. Шевченка

План

1. Естетичні принципи поета в триптиху "Доля", "Муза", "Слава".
2. Критика царських ілюзій у поезіях "Я не нездужаю, нівроку...", "Колись-то ще, во время оно...", "Во Іудеї во дні они...", "Осія. Глава ХІV".
3. Провіщання торжества правди, антисамодержавні й кріпосницькі інвективи в поезіях "Подражаніє Іезекіїлю. Глава 19", "І Архімед, і Галілей...", "Світе ясный! Світе тихий!..", "Ісаія. Глава 35" та ін.).
4. Інтимна лірика ("Така, як ти колись лілея", "Ликері", "Якби з ким сісти хліба з'їсти...", "Не нарікаю я на Бога..." та ін.).

Тексти: Шевченко Т. Повне збір. тв.: у 12-ти т. – Т. 2: Поезія 1847-1861 – К.: Наукова думка, 2001. – С. 261-264; 698-701; 280; 704-706; 340; 733-735; 309-310; 719-720; 332-333; 729-730; 330-331; 727-729; 353; 747-748; 350; 743-744; 283-284; 709-711; 351; 744-745; 364; 754; 355; 748.

Завдання: Вивчити напам'ять поезії: "Якби ви знали паничі...", "І виріс я на чужині...", "Я не нездужаю, нівроку...", "Тече вода з-під явора...", "І Архімед, і Галілей...", "Марку Вовчку", "І золотої й дорогої...", "Л.", "Якби з ким сісти хліба з'їсти".

Література

Основна:

1. Андрущенко Т. "Бо, бачте, пари не найшов". Про інтимну лірику Тараса Шевченка // Вітчизна. – 1997. – № 5-6. – С. 140-145.
2. Антонович М. Декілька зауважень до Шевченкового вірша "Не нарікаю я на Бога" // Сучасність. – 2000. – № 3. – С. 115-118.
3. Базилевський В. Завершуючи земне коло. Останні вірші Шевченка // Вітчизна. – 1986. – № 3. – С. 170-173.
4. Бовсунівська Т. Жанрова палітра поезії Т.Шевченка // Українська мова і література в школі. – 2012. – № 4. – С. 46-56.
5. Бородінова М. Образ пророка, мотив пророцтва у поезії Т. Шевченка // Зб. пр. Всеукраїнської ХХХІІ наук. шевченківської конференції / Редкол. Поліщук В. Т. (відп. ред.), Жулинський М. Г. та ін. – Черкаси: Вид-во Чабаненко Ю. А., 2009. – С. 384-388.
6. Ключек Г. "Ісаїя. Глава 35" (Подражаніє) // Українська мова та література. – 1998. – Ч. 6. (70). – С. 3-4.
7. Молчанова І. Геній серед геніїв // Київ. – 2006. – № 3. – С. 153-156.
8. Стрельбицький М. "Моє свято чорнобриве..." (Гуманістичний зміст інтимної лірики Шевченка) // Дніпро. – 1989. – № 3. – С. 128-132.
9. Шевчук В. Любов, що розійшлася сном // "Personae verbum" (Слово і постасне). Розмисел. – К.: Твім інтер, 2001. – С. 199-224.
10. Шевчук В. Пани і люди. Ідея двоіпостасності людського суспільства в поезії Тараса Шевченка // Українська мова та література. – Додаток. – Ч. 23. (183). – 2000. – 23 с.

Додаткова:

1. Коцюбинська М. Шевченко – поет сучасний // Київ. – 2003. – № 4. – С. 7-10.
2. Новиченко Л. Лірика Тараса Шевченка // Слово і час. – 2003. – № 3. – С. 3-17.
3. Пашенко М. Витоки і організація ліричного циклу Т.Шевченка ("Доля", "Муза", "Слава") // Шевченко і загальнолюдські ідеали. – Одеса, 1989. – Ч. І. – С. 106-108.
4. Сверстюк Є. Шевченко і час. – К.: Воскресіння, 1996. – 160 с.
5. Скуратівський В. "Вічні образи" у Тараса Шевченка // Сучасність. – 2000. – С. 104-107.

Практичне заняття

Творчість Марка Вовчка

План

1. Характер типізації обставин в українських оповіданнях Марка Вовчка:
 - а) соціально-проблемних "Козачка", "Одарка", "Горпина", "Ледащиця", "Два сини";
 - б) баладних "Чари", "Максим Гримач", "Данило Гурч".
2. Соціальна повість "Інститутка". Образи-персонажі твору.
3. Психологічні повісті "Павло Чорнокрил", "Три долі".

4. Соціально-побутова казка "Дев'ять братів і десята сестриця Галя". Зв'язок з фольклором.
 5. Жанр героїко-романтичної повісті-казки "Кармелюк".
- Тексти:** Марко Вовчок. Твори: у 7-х т. – Т. 1. – К.: Наукова думка, 1964. – 465 с.

Література

Основна:

1. Агеева В. Чоловічій псевдонім і жіноча незалежність // Слово і час. – 2002. – № 4. – С. 27-33.
2. Нахлік Є. "Фольклорний історизм" і казкова умовність: новела "Олена" М.Шашкевича та повість "Кармелюк" Марка Вовчка // Нахлік Є. Українська романтична проза 20-60-х років XIX століття. – К.: Наукова думка, 1988. – С. 143-168.
3. Нахлік Є. Ствердження романтичної моралі: баладні оповідання Марка Вовчка // Нахлік Є. Українська романтична проза 20-60-х років XIX століття. – К.: Наукова думка, 1988. – С. 228-253.
4. Сиваченко М. До теми: Марко Вовчок і народна казка // Сиваченко М. Сторінки історії української літератури і фольклористики. – К.: Наукова думка, 1990. – С. 43-75.
5. Сорокіна Л. Відповідальність і вина як уселюдські чесноти в баладному оповіданні Марка Вовчка Максим Гримач // Українська література в загальноосвітній школі. – 2011. – № 5. – С. 18-21.

Додаткова:

1. Братусь І. Роман "Марія" О.Іваненко в контексті творів про Марка Вовчка // Слово і час. – 2000. – № 4. – С. 30-37.
2. Тис Ю. Суддя доби (До 100-ліття від появи "Народніх оповідань" і 50-ліття від дня смерті Марка Вовчка) // Визвольний шлях. – 1957. – № 6. – С. 675-679.
3. Франко І. Марія Маркович (Марко Вовчок). Посмертна згадка // Франко І.Я. Зібр. тв.: у 50-ти т. – Т. 37: Літературно-критичні праці (1906-1908). – К.: Наукова думка, 1982. – С. 276-279.

Історико-біографічні твори:

1. Брандіс Є. Марко Вовчок. Повість-дослідження. – К.: Дніпро, 1975. – 361 с.
2. Іваненко О. Марія. – К.: Радянська школа, 1988. – 542 с.

Практичне заняття

"Чорна рада" П. Куліша – перший історичний роман в українській літературі

План

1. Створення й видання роману. Творче засвоєння традицій романтично-пригодницьких творів Вальтера Скотта, М.Гоголя, М.Грабовського.
2. Широка панорама української дійсності XVII століття, показ народних мас у романі.

3. Складність проблематики, особливості композиції, жанрово-художня своєрідність твору.

4. Реалістичні й романтичні стильові засоби.

Тексти: Куліш Пантелеймон. Твори: у 2-х т. – Т. 1: Прозові твори. Поетичні твори. Переспіви та переклади. – К.: Наукова думка, 1998. – 752 с. – Т. 2: Поєми. Драматичні твори, 1998. – 768 с.

Література

Основна:

1. Вілянт О. Українська нація в романі "Чорна рада" // Українська мова та література. – 2001. – Ч. 2. (210). – С. 4-5.
2. Жулинський М. У праці каторжній, в трагічній самоті // Куліш Пантелеймон. Твори: у 2-х т. – Т. 1. – К.: Дніпро, 1989. – С. 5-30.
3. Кравченко В. Аперцепція характерів у романі "Чорна рада" П.Куліша // Вісник ЗДУ. – Серія: Філологічні науки. – Запоріжжя: ЗДУ, 2001. – № 2. – С. 52-55.
4. Лазарева В. Духовні цінності в художній візії Пантелеймона Куліша // Дивослово. – 2005. – № 6. – С. 58-61.
5. Нахлік Є. Пантелеймон Куліш // Історія української літератури ХІХ століття: У 2-х кн. – Кн. 2: Підручник / Жулинський М. – К.: Либідь, 2006. – С. 69-153.
6. Нахлік Є. Пантелеймон Куліш // Куліш П. Твори: у 2-х т. – Т. 1. – К.: Наукова думка, 1998. – С. 5-36.
7. Слоньовська О. "Гетьмани, гетьмани, якби то ви встали...": Аналіз роману П.Куліша "Чорна рада" // Дивослово. – 1994. – № 12. – С. 11-16.

Додаткова:

1. Вертій О. Пантелеймон Куліш і народна творчість. – Тернопіль: Підручники й посібники, 1998. – 119 с.
2. Владимірова В. Етнографічна та історична істина (Два типи дискурсу П.Куліша) // Слово і час. – 1998. – № 11. – С. 58-61.
3. Пахолок З. Молодий Панько Куліш / Українська мова та література. – Ч. 2. – 2005. – С. 29-30.
4. Слоньовська О. "Гетьмани, гетьмани, якби-то ви встали..." (Аналіз роману Пантелеймона Куліша "Чорна рада") // Дивослово. – 1994. – № 12. – С. 11-16.

Історико-біографічний твір: Петров В. Романи Куліша // Зайцев П. Перше кохання Шевченка. Петров В. Романи Куліша. Аліна й Костомаров. – К.: Україна, 1994. – С. 15-36.